

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Var ska jag växa upp?

En kvalitativ studie om socialsekreterares
resonemang vid vårdnadsöverflyttningar

Frida Rogland

Kandidatuppsats (SOPA 63)
VT 2017
Handledare: Kristina Göransson

Abstract

Author: Frida Rogland

Title: Where should I grow up? A qualitative study about how social workers reason when the custody of a child placed in foster care should be considered. [Translated title]

Supervisor: Kristina Göransson

Assessor: Lupita Svensson

The main purpose of this essay was to examine how social workers reason when the custody of a child placed in foster care should be transferred from their biological parents to their foster parents, and how social workers understand and use the concept of the child's best when doing these considerations. The method used was semi-structured interviews based on two vignettes. In total six respondents participated in the study. All participants are social workers whose daily tasks involve considerations regarding custody of children. The theoretical framework used in this essay was guided by the concepts of discretion, power, categorizing and roles. The findings were that the social workers consider very similar aspects in their arguing about whether the custody should be transferred or not, regardless their place of work, but differ in how they prioritize the different aspects of the specific case, for example to what extent the biological parents' opinion should matter or how to decide the children's best. One significant finding was that the child's opinion was said to be very important but in the end the social worker often used her position to decide what's best for the child.

Keywords: children's best, foster care, social workers' discretion, custody

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	s 1
Syfte	s 2
Frågeställningar	s 3
2. Kunskapsläget	s 3
Vårdnadsöverflyttningar	s 3
Bedömningar i den sociala barnvården	s 6
3. Teori	s 8
Handlingsutrymme	s 8
<i>Makt och tolkningsföreträde</i>	s 9
<i>Kategorisering och roller</i>	s 10
4. Metod	s 10
Metodmässiga överväganden	s 10
Metodens förtjänster och begränsningar	s 11
Urval	s 12
Metodens tillförlitlighet	s 13
<i>Min förförståelse</i>	s 14
Analysens genomförande	s 14
Etiska överväganden	s 15
5. Begreppsförklaring.....	s 16
Vårdnadsöverflyttning	s 16
Barnperspektiv	s 17
Barnets bästa	s 18

Anknytning	s 19
Återföreningsprincipen	s 20
Kontinuitetsprincipen	s 20
6. Analys	s 20
Vinjetterna	s 20
<i>Vinjett 1</i>	s 20
<i>Vinjett 2</i>	s 21
Resultat	s 21
<i>Barnperspektivet och "barnets bästa"</i>	s 21
<i>Beslutsfattande</i>	s 25
<i>Förändringspotential</i>	s 27
<i>Återförening</i>	s 28
<i>Umgänge</i>	s 29
<i>Normalisering</i>	s 30
<i>Biologföräldrarnas vilja</i>	s 30
7. Avslutande diskussion	s 32
8. Referenser	s 35
9. Bilagor	s 39
Bilaga 1: Informationsbrev	s 40
Bilaga 2: Vinjett 1	s 41
Bilaga 3: Vinjett 2	s 42

1. Problemformulering

Alla barn har rätt att få omvårdnad, trygghet och god fostran¹. Det är inte alla föräldrar som klarar av att ta hand om sina barn och tillgodose dessa behov. Om det uppstår brister i vårdnadshavarnas omvårdnad kan barnet, efter utredning, placeras i annan vård, exempelvis i familjehem. Ett familjehem är ett hem som ska fungera som ett fast boende för barnet och fostra barnet på uppdrag av socialnämnden (Socialstyrelsen, 2013, s 25). En placering i familjehem på grund av bristande omvårdnad kan göras utifrån två olika lagar, Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, [LVU]², eller Socialtjänstlagen (2001:453), [SoL]³. Var sjätte månad ska beslut om placering omprövas när ett barn är placerat i familjehem⁴ vilket innebär att barnet vet var hen ska bo sex månader framåt i tiden och efter den tidsperioden är framtiden för barnet relativt oviss. I de flesta fall när ett barn är placerat i familjehem finns det en strävan efter att barnet i framtiden ska kunna återvända till sina biologiska föräldrar, återföreningsprincipen (Socialstyrelsen, 2013, s 43), men det fungerar inte alltid och är inte alltid det bästa för barnet (Socialstyrelsen, 2014, s 12). När ett barn varit placerat i samma familjehem i mer än tre år ska socialnämnden överväga att öppna en utredning om att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna⁵. Om socialsekreteraren bedömer att en sådan utredning är lämplig och i utredningen kommer fram till att vårdnaden bör flyttas över till familjehemsföräldrarna skickar hen in ansökan om detta till tingsrätten där det juridiskt slutgiltiga beslutet kring vårdnaden tas⁶. En vårdnadsöverflyttning är inte lika slutgiltig som en adoption utan barnet har kvar umgängesrätt med sina biologiska föräldrar samt sin arvsrätt (Risholm Mothander & Broberg, 2015, s 5; Socialstyrelsen, 2006, s 12). Flera rapporter menar att antalet vårdnadsöverflyttningar är lågt i förhållande till hur många barn som är familjehemsplacerade och att orsaken till detta bör utredas (Socialstyrelsen, 2014, s 14; Risholm Mothander & Broberg, 2015, s 5).

I sitt arbete har socialsekreterare ett stort handlingsutrymme vilket ger dem både frihet och ansvar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 17). Handlingsutrymmet är nödvändigt i det sociala arbetet för att kunna möta alla unika klienter på ett lämpligt sätt (ibid., s 24).

Tolkningar av situationer och begrepp kan inom handlingsutrymmet uppfattas olika av de individuella socialsekreterarna. För stora skillnader i de individuella bedömningarna kan leda

¹ (6 kap 1 § Föräldrabalken (1949:381) [FB])

² (jml 2 § LVU)

³ (jml 6 kap 1 § SoL)

⁴ (13 § LVU, 6 kap 8 § SoL)

⁵ (se LVU, SoL)

⁶ (6 kap 8§ FB)

till att det inte blir rättssäkert för klienten (Egelund & Andrén Thomsen, 2002, s 171).

Vid utredning kring en överflyttning av vårdnaden ska socialsekreteraren ta hänsyn till *barnets bästa*, ett begrepp som återfinns bland annat i FN:s barnkonvention (Unicef, 2009) och Föräldrabalken⁷. Det finns inte något entydigt generellt svar på vad barnets bästa är. Barnets bästa är något som är föränderligt över tid och beroende av kontexten. Det utgår även från det individuella barnets situation och behov (SOU 1997:116, kap 6.1). Barnets bästa ska gå före vad föräldrarna vill när det gäller vårdnadsöverflyttningar (Ewerlöf, Sverne & Singer, 2004, s 107). Tidigare rapporter visar att i vissa fall tas större hänsyn till bestämmelser som främjar föräldrarnas rättigheter än till barnets bästa (Socialstyrelsen, 2014, s 15) och ibland kan det vara så att socialsekreterarna inte gör individuella bedömningar av barnets situation gällande att bland annat gå ifrån återföreningsprincipen (ibid., s 12). Generellt kring omdömen av socialarbetare kan i tidigare forskning och praxis ses att barnets åsikt och vilja inte alltid förs fram utan att det främst är barnets objektiva behov som betonas och att socialarbetaren använder sig av sin egen uppfattning när begrepp ska definieras och situationer förklaras istället för att använda sig av vetenskaplig kunskap (Östberg, 2010, s 201-203; Hultman, 2013, s 41; Andersson & Hollander, 1996, s 50; Petersson, 2003, s 163; Egelund & Andrén Thomsen, 2002, s 171-172). Faktorer som enligt tidigare undersökningar kan påverka socialsekreterarens inställning till överflyttning av vårdnaden är bland annat barnets ålder, umgängesfrekvens med de biologiska föräldrarna, familjehemsföräldrarnas inställning till att bli vårdnadshavare samt var barnet har sin trygghet och anknytning (Socialstyrelsen, 2006, s 22-24). Socialsekreterarnas omdöme och uppfattning väger in i frågan om barnets bästa (Socialstyrelsen, 2014, s 22) varför djupare kunskap om hur socialsekreteraren resonerar i fall med vårdnadsöverflyttning är relevant i det sociala arbetet. Det är därmed av vikt att öka kunskapen om socialsekreterarnas resonemang för att bland annat förstå varför det fortfarande görs förhållandevis få vårdnadsöverflyttningar.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka socialsekreterares resonemang vid överväganden om vårdnadsöverflyttningar och deras syn på begreppet barnets bästa.

⁷ (6 kap 2a § FB)

Frågeställningar

Hur framställer socialsekreteraren begreppet barnets bästa?

Hur använder socialsekreteraren sin uppfattning om begreppet barnets bästa i resonemang kring överflyttning av vårdnaden och hur kan denna användning förstås?

Vilka andra faktorer, utöver barnets bästa, åberopar socialsekreteraren i sitt resonemang kring överflyttning av vårdnaden och hur motiveras dessa faktorer i förhållande till begreppet barnets bästa?

2. Kunskapsläget

Nedan följer en översikt av kunskapsläget inom de områden som författaren anser vara relevanta för uppsatsen. Den forskning jag har valt att inkludera i översikten är sådan som rör socialsekreterares bedömningar i den sociala barnavården och mer specifikt gällande bedömningar vid vårdnadsöverflyttningar. Då det är bedömningar och resonemang i det sociala arbetet som undersöks i uppsatsen anser jag att dessa teman är relevanta. En del av forskningen i detta kapitel är något gammal, men jag har trots det valt att inkludera den på grund av att nyare relevant forskning i vissa fall inte gått att hitta. Jag har bland annat använt mig av verktygen LUBsearch, LIBRIS och DiVA när jag sökt tidigare forskning. Barnets bästa, bedömningar socialt arbete, vårdnadsöverflyttning, foster child adoption och familjehem är exempel på sökord som använts.

Vårdnadsöverflyttningar

Den befintliga forskningen om vårdnadsöverflyttningar och överväganden vid dessa är sparsam. Då vårdnadsöverflyttningar, i den form det tillämpas i Sverige, inte är så vanligt i andra länder har jag endast funnit nationell forskning i ämnet. Det är främst rapporter som går att hitta i frågan där författarna använt sig av både kvantitativa och kvalitativa metoder. I andra länder används istället främst nationella adoptioner i de fall familjehemsföräldrarna ska bli vårdnadshavare för ett placerat barn. Vid en titt på våra nordiska grannländer kan vi se att familjehemsplacerade barn i Danmark kan adopteras av familjehemsföräldrarna utan de biologiska föräldrarnas samtycke om barnet placerats innan det fyllt ett år eller om barnet varit placerat i minst 3 år, vilket är ungefär samma grundförutsättningar som för en vårdnadsöverflytt i Sverige (Socialstyrelsen, 2014, s 38). Även i Norge kan placerade barn

adopterats av familjehemsföräldrarna utan att biologiföräldrarna lämnar samtycke till detta. I Norge finns det däremot ingen uttalad tidsgräns för när en sådan adoption lämpligen bör övervägas utan tyngden läggs bland annat på barnets anknytning till familjehemmet och de biologiska föräldrarnas oförmåga att ta hand om barnet. I Finland kan barn endast i undantagsfall adopteras utan att de biologiska föräldrarna samtycker till det (ibid., s 39-40). De har dock även något som kallas öppen adoption, som är ett arrangemang där det adopterade barnet har rätt att ha fortsatt kontakt med sina tidigare vårdnadshavare (Justitieministeriet, 2012).

Även i exempelvis USA används adoptioner för placerade barn och den genomsnittliga tid ett placerat barn har varit i samma familjehem där innan en adoption genomförs är 3,2 år (Hanna et al., 2011, s 108). I en studie som baseras på intervjuer med numera vuxna före detta familjehemsplacerade barn som blivit adopterade efter att de fyllt åtta år kan vi se att många faktorer påverkade hur det placerade barnet upplevde själva adoptionen exempelvis hur många placeringar barnet varit med om tidigare och åldern på barnet när hen blev placerad (ibid., s 118). För de barn som fortsatte ha kontakt med sin biologiska familj efter adoptionen förekom det en viss variation gällande var barnet kände störst tillhörighet; adoptivföräldrarna, de biologiska föräldrarna, både adoptivfamiljen och biologfamiljen eller till en slags upprättad familj som var varken adoptivfamilj eller biologfamilj (ibid.).

I det material som finns kring vårdnadsöverflyttningar kan utläsas att antalet vårdnadsöverflyttningar är lågt i förhållande till hur många barn som är familjehemsplacerade (Socialstyrelsen, 2014, s14; Risholm Mothander & Broberg, 2015, s 38). I tidigare forskning går även att utläsa att en del omständigheter gällande de biologiska föräldrarna och deras inställning till frågan om vårdnadsöverflyttning kan påverka socialsekreterarnas resonemang. I en utredning kring LVU-lagstiftningen som genomfördes 1999 på uppdrag av regeringen ingick bland annat en vinjettstudie där socialförvaltningar fick bedöma tre uppiktade fall gällande vårdnadsöverflyttningar. I undersökningen gjordes det även intervjuer med tio individer som blivit vårdnadsöverflyttade som barn och deras familjehemsföräldrar samt en totalundersökning av antalet prövningar om vårdnadsöverflyttningar åren 1997-1999. I resultatet kan vi se att socialförvaltningarna tenderade att inte vilja ansöka om vårdnadsöverflyttning om barnets biologiska föräldrar motsatte sig en sådan (SOU 2000:77, s 128-130). Några av kommunerna som är med i utredningen menar att de inte driver frågan om vårdnadsöverflyttning eftersom de inte vill ”döma ut vårdnadshavarna” (ibid., s 132). Många

av deltagarna i vinjettstudien uppger att de inte har vare sig kunskap eller erfarenhet av att arbeta med vårdnadsöverflyttningar (ibid., s 130).

Sedan ovan nämnda utredning gjordes har lagändringar genomförts; år 2003 infördes det i SoL och LVU att socialnämnden ska göra en övervägning kring vårdnadsöverflyttning när ett barn varit placerat i familjehem i 3 år. Efter denna lagändring har ytterligare undersökningar om vårdnadsöverflyttningar gjorts. Rapporter från Socialstyrelsen visar att socialsekreterarens uppfattning och handlingsutrymme ibland leder till att frågan om vårdnadsöverflyttning inte tas upp och drivs igenom. Det kan exempelvis ske om socialsekreteraren har ett starkt fokus på föräldrarna, handläggaren är rädd för att ta upp frågan om vårdnadsöverflyttning med föräldrarna eller familjehemmet eftersom barnet varit placerat under lång tid (Socialstyrelsen, 2006, s 29) samt svårigheter med att gå ifrån återföreningsprincipen även om det är motiverat då individuella bedömningar av barnets situation inte alltid görs (Socialstyrelsen, 2014, s 12).

I en av rapporternas fördjupningsstudie med syfte att undersöka varför vårdnadsöverflyttningar inte görs oftare har intervjuer med socialsekreterare gjorts kring verkliga fall av familjehemsplacerade barn (Socialstyrelsen, 2006, s 19). I resultaten kan utläsas att de främsta skälen till att vårdnadsöverflyttning inte görs trots att socialsekreteraren anser att barnet har sin anknytning i familjehemmet är att barnet fortfarande har anknytning till biologföräldern, att det fortfarande behövs stöd i exempelvis umgänget och kontakten mellan biologförälder och familjehem samt att familjehemmet inte vill ta över vårdnaden främst på grund av behov av fortsatt stöd eller av rädsla för att det ska påverka relationen till biologföräldrarna negativt. I studien framkommer det även aspekter som kan påverka socialsekreterarens inställning till överflyttning av vårdnaden. Dessa är bland annat barnets ålder, umgängesfrekvens med de biologiska föräldrarna, familjehemsföräldrarnas inställning till att bli vårdnadshavare samt var barnet har sin trygghet och anknytning (ibid., s 22-27). En stor faktor till att familjehemmet är tveksamma till en vårdnadsöverflyttning är i rapporten att de eller barnet har behov av fortsatt stöd från socialtjänsten (ibid., s 24), något som avslutades vid en vårdnadsöverflyttning vid tidpunkten då denna undersökning gjordes. 2013 infördes i lagstiftningen att familjehemmet vid en vårdnadsöverflyttning kan få fortsatt stöd av kommunen även efter att vårdnaden är överflyttad. Vidare visar rapporten bland annat att om det aktuella barnets biologiska moder har långvarig psykisk sjukdom tenderar socialsekreteraren i något högre grad att vara för en vårdnadsöverflyttning. Vi kan utläsa av

rapporten att socialsekreterarnas syn på vårdnadsöverflyttningar skiljer sig åt beroende på var de arbetar (ibid., s 28-29).

I en rapport som Socialstyrelsen skrivit på uppdrag av regeringen med syfte att kartlägga och undersöka användningen av nationell adoption i Sverige (Socialstyrelsen, 2014) nämns det även lite om vårdnadsöverflyttningar. Enligt rapporten tas det i vissa fall större hänsyn till bestämmelser som främjar föräldrarnas rättigheter än till barnets bästa vid överväganden kring vårdnadsöverflyttningar (ibid., s 15). Socialsekreterarnas eget omdöme och uppfattning gällande situationen har betydelse i frågan om barnets bästa vid vårdnadsöverflyttningar (ibid., s 22).

I en rapport från Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet menar författarna att om barnet är placerat långsiktigt och man tänker att barnet kommer bo i familjehemmet mer än tre år är denna aspekt något som bör väga tungt och att man därför bör fundera kring och diskutera tankarna avseende en vårdnadsöverflyttning i framtiden redan när placeringen görs. Detta bland annat för att familjehemsföräldrarna ska kunna engagera sig känslomässigt redan från början (Risholm Mothander & Broberg, 2015, s 39). I rapporten menas att det även för små barn är viktigt med den formella uppdelning som en vårdnadsflytt tillhandahåller så att det inför barnet inte ska vara några oklarheter rörande vem som är barnets vårdare i första hand (ibid.).

Bedömningar i den sociala barnvården

Forskning om bedömningar i socialt arbete generellt gällande barnavård finns det mer av jämfört med forskning kring vårdnadsöverflyttningar. De studier jag valt att ta med i översikten är främst kvalitativ och nationell men även internationella undersökningar presenteras.

I en studie där det organisatoriska perspektivet används på socialsekreterarnas arbete har observationer av och intervjuer med arbetsledare och socialsekreterare genomförts i syfte att studera beslutsprocessen när de avgör huruvida en utredning ska inledas eller inte på ett barn enligt 11 kapitlet 1 § Socialtjänstlagen (Marklund, 2003, s 16-27). Resultatet visar att en hel del så kallad tyst kunskap hos socialsekreterarna angående de familjer de arbetar med används och att denna tysta kunskap ingår i underlaget för de beslut de tar kring familjen. Den tysta

kunskapen är sådan kunskap socialsekreteraren innehar som en följd av tidigare kontakt med familjen. Det är inte alltid andra berörda tjänstemän kan ta del av den kunskapen då den kan vara outtalad. I studien kunde även ses att om familjen var känd hos socialtjänsten sedan tidigare skapades tidiga arbetshypoteser gällande hur det aktuella problemet skulle kunna lösas, vilket kan skapa svårigheter hos socialsekreteraren att ta in information som går emot den hypotesen (ibid., s 50-51).

I en doktorsavhandling som baseras på både enkäter och intervjuer med socialarbetare vars syfte var att undersöka hur socialarbetarna utför sitt sorteringsarbete gällande bedömningar och beslut i barnvården utifrån ett socialpolitiskt, organisatoriskt och professionellt perspektiv visar resultaten att barnen inte är de som lyfts fram i socialsekreterarnas beskrivningar, barnen syns inte i bedömningarna. Författaren menar att detta eventuellt kan bero på brist på tid från socialsekreterarens håll, brist på verktyg för att samtala med barn eller svårigheter att få till en närhet till barnet samt att socialsekreterare bara får samtala med barn med föräldrars godkännande. Vidare beskriver författaren att det främst är föräldrarnas förändringspotential och förmåga till en bra relation till det aktuella barnet som framhävs (Östberg, 2010, s 201-203). Författaren menar även att det kan medföra stora konsekvenser för socialsekreterarens klienter hur hon använder det handlingsutrymme hon har i arbetet (ibid., s 152).

Praxis visar att barns vilja sällan visas tydligt och i de fall den syns är det svårt att veta hur mycket det påverkar beslutet (Andersson & Hollander, 1996, s 50).

Med hjälp av en vinjettstudie genomförd i Danmark har det undersökts hur socialarbetare gör bedömningar i barnvården och vad socialarbetarna lägger störst vikt vid när de bedömer vilka insatser som behövs (Egelund & Andrén Thomsen, 2002). Studien visar att det är mycket stora variationer i bedömningarna mellan de olika kommunerna men också mellan socialarbetare i samma kommun. Författarna menar att detta visar på hur stor betydelse den enskilde socialsekreterarens uppfattningar har. Vidare menar författarna att en liten variation i bedömningen är bra då det ska vara individuella bedömningar men att för stora skillnader mellan kommunerna inte är rättssäkert för klienterna. Det framkommer även att socialarbetaren lägger sin egen uppfattning om begrepp i sin värdering av ett ärende istället för att använda sig av vetenskaplig fakta (ibid., s 170-172).

I en doktorsavhandling som baseras på fyra olika studier varav en kvantitativ och tre kvalitativa och vars syfte är att undersöka hur socialarbetarna lyfter fram barns hälsa vid bedömningar kring deras behov av stöd och skydd har en socialkonstruktivistisk och diskursanalytisk ansats använts (Hultman, 2013). I avhandlingen kan vi se att det i utredningstexter som studerats ges information om olika omständigheter i barnets liv men barnets egen åsikt om hur de upplever sin situation och omständigheterna eller vad de vill ha för hjälp finns ofta inte med (ibid., s 41).

Andersson, professor emerita, menar i en artikel att dilemman uppstår i det sociala arbetet när barns och deras föräldrars perspektiv är olika. Andersson menar att det i sådana situationer kan vara av vikt att båda parter får möjlighet att vara delaktiga (Andersson, 2013, s 98).

Kulturen och samhället vi lever i påverkar även socialsekreterarnas beslut. I en doktorsavhandling som jämför socialarbetares bedömningar i Sverige med bedömningar i Italien och vars syfte är att urskilja likheter och skillnader mellan länderna (Guidi, 2016) visar resultatet skillnader mellan länderna gällande bland annat hur faderns roll i familjen och gentemot barnen bedöms (ibid., s 66). Vidare menar författaren att resultaten visar att bedömningar i barnavårdsärenden påverkas av normer, hur socialtjänsten är organiserad lokalt och socialarbetarens roll (ibid., s 73). Avhandlingen använder sig av ett socialpolitiskt perspektiv som tar hänsyn till det nationella sammanhang som socialarbetaren jobbar i (ibid.).

3. Teori

Nedan redogörs för uppsatsens teoretiska ramverk och centrala begrepp. Jag har valt att använda mig av teorin kring socialarbetarens handlingsutrymme samt begreppen makt, tolkningsföreträde, roller och kategorisering som är kopplade till denna. Då mitt syfte är att undersöka socialsekreterarnas resonemang är handlingsutrymmet och användandet av detta av stor vikt eftersom det är i detta utrymme resonemangen förs. Hur socialsekreteraren väljer att tolka och använda sitt handlingsutrymme påverkar hennes resonemang och då även hennes beslut.

Handlingsutrymme

Socialarbetare har ett visst handlingsutrymme inom ramarna för lagstiftningen och den organisation de arbetar inom (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 16). Att ha

handlingsutrymme är nödvändigt i det sociala arbetet då de situationer socialarbetaren möter är så olika och de går inte att förutse (ibid., s 24). I sitt arbete är det nödvändigt för socialarbetaren att observera situationer och interagera med klienter och agera utifrån att klienterna är unika vilket kräver ett visst handlingsutrymme (Lipsky, 2010, s 15). Genom handlingsutrymmet får socialarbetaren både frihet och ansvar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 17). Rutiner, tolkningar, traditioner, vilka individer som är inblandade och interaktionen dem emellan har relevans för hur socialarbetaren använder sitt handlingsutrymme. Den erfarenhet som socialarbetaren har kan påverka hur hen väljer att använda sitt handlingsutrymme men anställda inom samma organisation använder ofta sitt handlingsutrymme jämförelsevis lika. I det sociala arbetet måste enskilda bedömningar göras i varje individuell situation och dessa ska byggas på erfarenheter, färdigheter och kunskaper. Den som gör val inom sitt handlingsutrymme måste ha rätt kompetens för dessa val. Vilket och hur stort handlingsutrymme socialarbetaren har kan påverkas genom vad den enskilda individen gör men också hur socialarbetarna tillsammans påverkar organisationen (ibid., s 16-24).

Handlingsutrymmet är normativt på så sätt att när socialarbetaren tar ett beslut inom sitt handlingsutrymme medför detta beslut att hen tar ställning i situationen. Det sociala arbetet är även en normativ praktik och hur organiseringen är utformad ändras över tid. Kunskapen som det sociala arbetet bygger på är skapad utifrån ideal och intressen. De handlingar vi utför bygger på normer menar Weber (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 19-26).

Makt och tolkningsföreträde

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008, s 69) skriver om Foucault som menar att det i alla relationer finns makt. Socialarbetaren har makt och kontroll över klienten bland annat genom att vara den som fördelar resurser och bestämmer över deras interaktion med varandra (Lipsky, 2010, s 60). Makten syns främst när parterna i en relation har olika åsikter och är oense kring vems tolkning av situationen som ska gälla, det vill säga vem som har tolkningsföreträde. Den som har tolkningsföreträde är den som avgör hur en situation ska uppfattas och vilka beslut som ska tas. Socialarbetaren är den som i relation med sina klienter har möjlighet att använda sitt handlingsutrymme för att tolka lagar, regler och situationer genom att hen representerar en organisation och är den som disponerar över de resurser som finns (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 69-70). Makten ger socialarbetaren tolkningsföreträde framför klienten (ibid., s 25). Socialarbetaren kan hjälpa klienten genom

sina beslut men besluten som tas kan även vara negativa för klienten och hans situation (ibid., s 69).

Kategorisering och roller

För att underlätta för oss själva i vår förståelse av omvärlden ordnar vi människor in andra individer likväl som oss själva i olika kategorier, vilket även socialarbetare ägnar sig åt när det gäller deras klienter. Vilken kategori vi placerar människorna i ger individerna en rad egenskaper. I en relation kan även tillhörighet till andra kategorier, utanför det aktuella samspellet, påverka hur detta blir för de inblandade. Exempelvis kan en individ bli ännu mer maktlös i interaktionen med socialarbetaren om hen tillhör en kategori med liten makt utanför den aktuella interaktionen (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 70-71).

Socialarbetarnas klienter är alla unika individer men de blir ändå insorterade i relativt få kategorier (Lipsky, 2010, s 59).

När vi samspelar med andra människor i samhället gör vi det inom ramen av en roll.

Beroende av vilken roll en individ har ges hen även viss makt utefter denna som ger individen med mest makt tolkningsföreträde. Vanligt är exempelvis att föräldrar har tolkningsföreträde framför sina barn (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 70).

4. Metod

I detta kapitel redogör jag för val av metod, metodens förtjänster och begränsningar samt urvalsprocessen. Här diskuteras även de etiska aspekterna gällande genomförandet av denna undersökning samt ges en kortare beskrivning av analysens genomförande.

Metodmässiga överväganden

I min undersökning har jag använt mig av semi-strukturerade intervjuer som inkluderat två vinjettfrågor, vilka deltagarna ombads resonera öppet kring. Semi-strukturerade intervjuer av detta slag räknas till de kvalitativa metoderna. Då jag i undersökningen varit intresserad av socialsekreterarnas resonemang vid övervägande om överflyttning av vårdnaden anser jag att en kvalitativ metod var lämplig. I kvalitativa metoder är det vad deltagarna säger som är betydelsefullt (Bryman, 2011, s 371-372) och det är deltagarnas perspektiv som är intressant (ibid., s 413) vilket stämmer väl överens med syftet i denna undersökning. En intervju kan fånga normer och känslor som annars kanske ses som självklart (Eriksson-Zetterquist &

Ahrne, 2015, s 53). Kvalitativa intervjuer lämnar en stor frihet på så vis att intervjun är flexibel vilket gör det möjligt att följa deltagaren förmedlar genom att ställa följdfrågor samt att det ses som en fördel att få djupa och utförliga svar av deltagarna. I en semi-strukturerad intervju kan deltagaren själv utforma sina svar och jag som intervjuare får ställa frågor utanför intervjuguiden så länge de hör ihop med något som deltagaren har svarat (Bryman, 2011, s 413-415). Semi-strukturerade intervjuer har varit ett relevant alternativ då jag på så sätt kunnat få djupa och utförliga svar kring socialsekreterarnas resonemang men ändå hållit mig till temat och mina frågeställningar.

Vinjetfrågor ökar sannolikheten för att få ett reflekterat svar kring en konkret situation och är lämpligt när exempelvis normer ska undersökas (Bryman, 2011, s 258) eller deltagarnas åsikter om sitt handlande i en viss situation (ibid., s 425) vilket bland annat är det jag i denna undersökning velat titta på.

Metodens förtjänster och begränsningar

En del menar att den kvalitativa forskningen är för subjektiv; att den bygger för mycket på forskarens uppfattning om vad som är viktigt men även på relationen mellan forskare och deltagare (Bryman, 2011, s 368). I denna undersökning har det subjektiva varit i fokus då jag velat undersöka socialsekreterarnas subjektiva resonemang och uppfattningar. Däremot finns en risk att den relation som uppstått mellan mig och deltagarna under intervjun kan påverka resultatet. När en kvalitativ intervju analyseras är det även så att forskaren tolkar det som deltagaren sagt vilket är en svaghet i metoden då det som sagts kanske betyder något annat än det som forskaren tolkar in i det (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s 53). Det som deltagaren säger i intervjun kan ha syften som inte stämmer överens med forskarens uppfattning eller syften som forskaren inte förstår till exempel kan deltagaren ge svar som syftar till att imponera på forskaren för att skapa deltagarens egen identitet (ibid., s 54). Detta är svårt att komma ifrån men jag har försökt vara medveten om det när jag genomfört min analys.

Kvalitativa forskningsmetoder har även fått kritik gällande att det är svårt att göra en likadan studie i framtiden, att den inte går att generalisera samt att det finns risk för bristande transparens (Bryman, 2011, s 368-370). I den här studien har jag inte sökt efter en generaliserbar förklaring utan jag har velat fördjupa kunskapen och förståelsen kring socialsekreterarnas resonemang. Genom att intervjua socialsekreterare ända tills mättnad

uppstått har jag ökat sannolikheten för att de allra mest personliga åsikterna inte påverkar resultatet för mycket (se *Urval*)(Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s 42) vilket dock inte leder till att resultatet blir generaliserbart. Risken för bristande transparens innebär att det kan vara svårt att se hur en forskare kommit fram till sina slutsatser och hur forskaren utfört sin undersökning och analys (Bryman, 2011, s 370). Jag har försökt ha en god transparens i min undersökning genom att bland annat tydligt beskriva hur jag gjort mitt urval och min analys. Semi-strukturerade intervjuer är att föredra framför helt öppna intervjuer om forskaren har en tydlig inriktning på sin undersökning (ibid., s 416) vilket jag haft i denna studie. Just kvalitativa intervjuer kan vara bra då de går ganska snabbt att utföra intervjuerna men de ger ändå ett omfångsrikt material (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s 54) vilket är en fördel då jag i denna undersökning haft en begränsad tidsram att hålla mig inom.

Urval

När en forskare gör kvalitativa intervjuer finns det inga regler gällande hur urval ska göras för att det ska vara karakteristiskt för en viss population (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s 40). Jag har använt mig av ett målinriktat urval, vilket innebär att jag valt ut deltagare som är relevanta för min forskningsfråga (Bryman, 2011, s 392, s 434) på så sätt att de i sitt arbete kommer i kontakt med att göra överväganden kring vårdnadsöverflyttningar. Till viss del har jag även använt mig av ett geografiskt urval då jag valt att kontakta de kommuner som ligger på acceptabelt avstånd från min hemkommun. Min initiala strategi var att ringa växeln i kommunerna och be att få tala med socialsekreterarna direkt utan att gå via deras gruppleddare eller enhetschef. I några av kommunerna fungerade detta väl medan andra kommuner insisterade på att jag skulle tala med enhetschefen först vilket jag då gjorde. Detta resulterade i att vissa av deltagarna är initialt tillfrågade av sin chef om de vill delta i undersökningen medan andra är tillfrågade av mig personligen. Jag har dock haft personlig kontakt med samtliga deltagare innan intervjuerna för att informera dem om studien och boka in tid för intervju.

Några av de socialsekreterare jag kom fram till när jag ringde runt var jag tvungen att välja bort på grund av att de uppgav att de aldrig hade varit med om att göra ett övervägande kring vårdnadsöverflyttning. Att de aldrig varit med om detta berodde enligt dem själva antingen på att de var så nya på sin arbetsplats att det ännu inte varit aktuellt eller att de helt enkelt inte kommit igång med sådana överväganden i deras kommun.

Alla deltagare i studien har som minst socionomexamen och har arbetat på sin nuvarande arbetsplats i mellan 1-6 år. De arbetar alla som barnsekreterare åt familjehemsplacerade barn och kommer i kontakt med överväganden om vårdnadsöverflyttningar i sitt vardagliga arbete. Några av deltagarna har en delad tjänst vilket innebär att de i vissa fall är barnsekreterare och i vissa fall agerar som familjehemssekreterare. Hur det är organiserat varierar mellan kommunerna.

Om vi intervjuar minst sex personer i en studie tilltar sannolikheten att resultatet inte blir alltför färgat av enskilda individers allra personligaste uppfattningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s 42). Däremot kan det vara svårt i kvalitativa intervjuer att på förhand bestämma hur många deltagare som behövs till studien då det brukar talas om att när det uppstår en mättnad behövs inte fler deltagare. Denna mättnad uppstår när intervjuaren börjar känna igen svaren och svarsmönstren i flera intervjuer. Detta gör att vi bara kan få reda på när mättnad uppstår efterhand som studien genomförs och det är inget som kan bestämmas innan intervjuerna börjar (ibid.). Jag bestämde i samråd med min handledare att sikta på att få ihop sex deltagare då jag inom den givna tidsramen för denna studie inte haft möjlighet att intervjuar fler personer. I efterhand tänker jag att sex deltagare var lagom många då jag som intervjuare upplevde det som att mättnad uppstod och jag började till viss del känna igen svaren mot slutet av intervjuperioden.

Metodens tillförlitlighet

Mina observationer och teoretiska perspektiv i undersökningen passar väl ihop vilket tyder på en hög intern validitet och ger studien hög trovärdighet (Bryman, 2011, s 352-354). Jag förklarar tydligt både hur min urvalsprocess har gått till, hur studien är utförd samt på vilket sätt jag analyserat och tolkat materialet vilket ger arbetet en hög intern reliabilitet och transparens, något som är av vikt för att läsaren ska kunna få en uppfattning kring kvaliteten på studien (ibid., s 352-374). Sammanhanget i vilket min studie genomförts kommer i framtiden inte se likadant ut vilket gör det svårt att uppnå extern reliabilitet, något som är en vanlig svårighet inom det kvalitativa forskningsfältet (ibid., s 258).

När vinjetter används i en studie är det viktigt att de är verklighetstroga (Bryman, 2011, s 258). Om min vinjett inte är trovärdig går syftet med den förlorat och studiens trovärdighet sjunker. Jag tog därför fram vinjetterna i samråd med en socialsekreterare som är verksam inom området för att öka sannolikheten att vinjetterna blev verklighetstroga. Jag

konstruerade först vinjetterna och utgick då från tidigare forskning och rapporter kring vilka aspekter som påverkar socialsekreterare i deras resonemang, nämligen Socialstyrelsens rapport (2006, s 20-30). Jag mailade sedan vinjetterna till den aktuella socialsekreteraren som läste igenom dem och kom med konstruktiv feedback. Därefter gjorde jag några smärre justeringar i vinjetterna. Socialsekreteraren som hjälpte mig med vinjetterna är inte på annat sätt deltagare i studien.

Min förförståelse

Min förförståelse av fenomenet jag undersökt var att andra faktorer än barnets bästa ibland påverkar socialsekreterarnas överväganden kring överflyttning av vårdnaden vid familjehemsplaceringar, exempelvis vårdnadshavarnas rättigheter eller att det inte ägnas tillräckligt med tid till att undersöka barnets åsikt i frågan. Min uppfattning i frågan har jag fått främst genom informella samtal med socialsekreterare som arbetar med barn, ungdomar och familjer. Jag har gjort mitt yttersta för att lämna min egen förförståelse av fenomenet utanför genomförandet av undersökningen och försökt gå in i undersökningen med öppet sinne men jag inser att den till viss del riskerat färga bland annat min analys av materialet. Min förförståelse kan även ha påverkat vilka följdfrågor jag valt att ställa under intervjuerna samt hur jag valt att koda mitt transkriberade material. Att jag är tydlig med att beskriva min egen förförståelse och hur den eventuellt har påverkat undersökningen ökar studiens transparens och tillförlitlighet (Bryman, 2011, s 354-374).

Analysens genomförande

Jag har löpande under undersökningens gång börjat transkribera mitt inspelade material då det annars, om jag hade väntat med detta tills alla intervjuer varit gjorda, riskerat bli så mycket material att det är svårt att ta tag i (Bryman, 2011, s 428-429). När jag transkriberade intervjuerna skrev jag ordagrant ner det som hördes på ljudupptagningen med undantag för att jag själv, när jag lyssnar på deltagarnas svar, frekvent ”hummar”. Detta har jag valt att utelämna ur transkriberingen då det annars hade blivit ett väldigt splittrat material som varit svårt att läsa.

I analysen av mitt transkriberade material har jag använt mig av kodning. När jag läst igenom mitt material har jag skapat koder utifrån de termer och begrepp som jag hittat (Bryman, 2011, s 523-526). Bland annat har jag använt ”barnets bästa”, förändringspotential, normalisering, kontinuitet, anknytning och parternas åsikter. I nästa steg av analysen har jag

hittat kopplingar mellan begreppen och sett hur de relaterar till den teoretiska litteratur jag valt att använda mig av. Därefter har jag resonerat kring hur resultatet av kodningen hänger samman med mina frågor och min litteratur (ibid., s 525).

Det material jag använt mig av i analysen är transkriptionerna vilket gör att mimspel, gester och liknande är svåra att analysera och visa för läsaren. Saker som under intervjun kunde läsas mellan raderna är svåra att förklara utan dessa och det uppstår även tvivel kring om det kanske bara var min känsla och om den stämmer. De citat jag använder mig av i analysen har jag i vissa fall redigerat en aning för att öka läsbarheten exempelvis har jag tagit bort stakningar i talet samt hummanden.

Etiska överväganden

Deltagarna ska vara införstådda med studiens syfte och vilket upplägg studien har (Bryman, 2011, s. 135). Samtyckeskravet i kvalitativa studier uppfylls därefter genom att deltagarna går med på att vara med i studien och bli intervjuade (Nygren, 2012, s 32-33). Alla deltagare i denna studie har fått information om studien via informationsbrevet (se Bilaga 1) samt muntligt lämnat sitt medgivande till att delta i undersökningen på inspelningen av intervjuerna. I början av intervjuerna fick de även muntlig information kring att deras deltagande var helt frivilligt och att de när som helst kunde låta bli att svara på frågorna och be mig stänga av inspelningen.

Det kan vara osäkert huruvida en deltagare lämnat samtycke till studien helt frivilligt eller om hen blivit påverkad genom att exempelvis bli tillfrågad om att medverka av någon som deltagaren är i beroendeställning till (Nygren, 2012, s 34-35). Denna risk har jag försökt minimera genom att i första hand inte göra mitt urval via chefer eller gruppleddare. Detta var inte genomförbart i alla kommuner och två av deltagarna är initialt tillfrågade att delta av sin enhetschef vilket kan ha påverkat deras inställning till undersökningen och deras eget medverkande i denna.

Materialet jag samlat in har bara använts till den forskning som det var ämnat för från början. Deltagarna i studien har rätt att vara anonyma och deras uppgifter ska behandlas med försiktighet för att bevara deltagarnas anonymitet (Bryman, 2011, s 132). Jag har spelat in mina intervjuer med appen "Röstmemon" på min smartphone för att kunna koncentrera mig på intervjupersonen och vad hen säger istället för att föra anteckningar (ibid., s 428-429).

Efter intervjuerna har jag skyndsamt fört över intervjufilen till min dator och raderat den från smartphonen för att minimera risken att filen ska kunna komma i fel händer. Min dator är lösenordskyddad och det är endast jag som använder den. Jag har förvarat deltagarnas personuppgifter separat från övrig empiri och inte skrivit ner uppgifter om deltagarna som kan identifiera dem i empirin. Jag har även alltid hanterat dokumenten med försiktighet (ibid., s. 133).

Det kan finnas en risk i att återge citat i sin studie då personen kan bli igenkänd trots försök att hålla deltagaren anonym, bland annat i kombination med beskrivningar av miljön (Nygren, 2012, s 34). Detta har jag varit medveten om och försökt motverka genom att endast ta med nödvändiga citat och hålla geografisk och miljömässig information så anonym som möjligt.

Genom att medverka i en studie kan deltagarna drabbas av bland annat stress och sämre självkänsla (Bryman, 2011, s 132-135). Det kan finnas en viss risk i denna studie att deltagarna kan bli något stressade och möjligen lita mindre på sitt eget omdöme efter medverkan då jag i intervjuerna diskuterat deras bedömningar och resonemang. Jag anser dock inte att risken eller omfattningen av sådan eventuell skada är av en art att det motiverat att inte genomföra studien. Deltagarna är professionella och torde genom sin yrkesroll vara relativt vana vid att kritiskt granska sitt eget handlande och omdöme i arbetet.

5. Begreppsförklaring

Innan det empiriska materialet presenteras och analyseras är det relevant att kortfattat förklara och definiera vissa begrepp och uttryck som är återkommande både i empirin och i analysen.

Vårdnadsöverflyttning

Om ett barn är placerat i vård i familjehem enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga⁸ eller Socialtjänstlagen⁹ ska beslut om placering omprövas var sjätte månad¹⁰. När ett barn varit placerat i samma familjehem i mer än tre år ska socialnämnden överväga att öppna en utredning gällande att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna¹¹, något som varit möjligt sedan år 1983 men det var först 2003 som det infördes bestämmelser om att ett övervägande kring vårdnadsöverflytt ska göras efter tre års placering (Socialstyrelsen, 2006, s

⁸ (2 § LVU)

⁹ (6 kap 1 § SoL)

¹⁰ (13 § LVU, 6 kap 8§ SoL)

¹¹ (se LVU, SoL)

7). Om socialsekreteraren i övervägandet bedömer att en utredning är lämplig tas beslut i socialnämnden huruvida en utredning bör göras. Om de sedan i utredningen kommer fram till att vårdnaden bör flyttas över till familjehemsföräldrarna skickas en ansökan om detta till tingsrätten där det juridiskt slutgiltiga beslutet kring vårdnaden tas¹².

En vårdnadsöverflyttning är inte lika slutgiltig som en adoption utan barnet har kvar umgängesrätt med sina biologiska föräldrar samt sin arvsrätt (Risholm, Mothander & Broberg, 2015, s 5; Socialstyrelsen, 2006, s 12). Syftet med en vårdnadsöverflyttning är att säkerställa att barnet kan bo kvar i miljön där hen rotat sig och där barnet känner en trygghet och känslomässig anknytning som är större än den till det hem där barnet bodde tidigare (Prop. 1981/82: 168, s 70). När en vårdnadsöverflyttning genomförs avslutas familjehemsplaceringen för barnet och då även socialnämndens ansvar för barnet. Stöd till familjehemmet kan dock fortfarande ges (Socialstyrelsen, 2014, s 19) men ansvaret för umgänge med biologföräldrarna övergår till barnets nya vårdnadshavare, det vill säga familjehemsföräldrarna (Socialstyrelsen, 2006, s 12).

Barnperspektiv

Anställda som arbetar på en myndighet som fattar beslut bör ha ett barnperspektiv som inbegriper att myndighetspersonerna försöker se de alternativ som finns ur barnets synvinkel och vilka konsekvenser beslutet kan få för barnet samt införskaffa och respektera information kring barnets åsikter och uppfattning (Barnombudsmannen, 2001, s 34; Prop. 2005/06:99, s 39). Barnet bör ses som ett subjekt med fullt människovärde och integritet och som har många rättigheter (Mattsson, 2006, s 22-23; Prop. 2005/06:99, s 39).

Barnperspektivet innefattar bland annat det aktuella sammanhanget men bör även ha utgångspunkt i FN:s barnkonvention (Andersson & Rasmusson, 2006, s 5) som kan ses som det kollektiva barnperspektivet med utgångspunkt i de fyra grundprinciperna (Barnombudsmannen, s 34). De fyra grundprinciperna i Barnkonventionen (Unicef, 2009) berör att alla barn har lika rätt och lika värde (Artikel 2), barnets bästa ska komma först vid alla de insatser som berör barnet (Artikel 3), alla barn har rätt till liv och utveckling (Artikel 6) samt att alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter utefter sin ålder och mognad i frågor som rör barnet (Artikel 12).

¹² (6 kap 8§ FB)

Barnets perspektiv är det som för barnet är dennes verklighet (Andersson & Rasmusson, 2006, s 5). Myndighetspersoner ska, utöver att gå efter sin generella kunskap kring barnperspektivet, lyssna på vad det enskilda barnet har för åsikter om sin situation för att fullt ut kunna förstå barnets perspektiv (ibid., s 12). Barn ska inte ses som en homogen grupp utan barn har olika individuella behov beroende på kön, ålder, kultur, barnets socioekonomiska situation och eventuella funktionshinder (Rasmusson, 2011, s 24).

Vid arbete utifrån ett barnperspektiv behöver inte alltid barnets åsikter följas i beslutsfattandet men barnets perspektiv ska beaktas (Prop. 2005/06:99, s 39). Om andra intressen än barnets bästa anses viktigare i beslut kring barn ska det kunna uppvisas att alla aspekter har lagts ihop i beslutsfattandet och att det gjorts en avvägning där barnets bästa beaktats (Prop. 1997/98:182, s 13).

Barnets bästa

Barnets bästa är ett begrepp som återfinns bland annat i FN:s barnkonvention (Unicef, 2009) och Föräldrabalken¹³. Det finns inte något entydigt generellt svar på vad barnets bästa är utan det är något som är föränderligt över tid och beroende av kontexten i det aktuella fallet (Singer, 2012, s 34). Hur begreppet definieras kan vara olika beroende på politik, kultur samt sociala och ekonomiska strukturer (Barnombudsmannen, 2001, s 66). Att det inte finns någon närmare definition av vad begreppet barnets bästa är ger socialsekreteraren större möjlighet till att vara flexibel och att i beslut gällande barn ta hänsyn till det aktuella barnets situation, behov och åsikter men kan även påverka barnets rätt till likhet inför lagen (Barnombudsmannen, 2001, s 70; Mattsson, 2006, s 84). Det är av vikt att prata med det aktuella barnet för att höra vad barnets åsikter och vilja är och för att kunna se vilka intressen barnet har, något som är viktigt att veta när beslut kring barnets bästa ska tas (Singer, 2012, s 35). Hänsyn till dessa åsikter bör tas i förhållande till det aktuella barnets ålder och mognad (Barnombudsmannen, 2001, s 68; Unicef, 2009; 6 kap 11 § FB; Alexius & Hollander, 2014, s 28).

Den brittiske familjerättsexperten John Eekelaar menar att barnets bästa kan definieras i den enskilda situationen dels genom att skaffa sig kunskap kring vetenskap och beprövad

¹³ (6 kap 2a § FB)

erfarenhet inom området, objektivt perspektiv, och dels genom att prata med det enskilda barnet för att förstå dennes uppfattning om vad hans bästa är, subjektivt perspektiv (SOU 1997:116, kap 6.2.1.). Det objektiva och det subjektiva perspektivet bör sedan i beslutsfattandet kombineras för att komma fram till vad barnets bästa i den enskilda situationen är (ibid.). En studie som undersökt hur barnperspektivet används i socialtjänstens arbete visar att barns intressen oftast ses som vad barnets objektiva behov är snarare än vad barnets vilja är (Petersson, 2003, s 163).

I Föräldrabalken¹⁴ står det att barnets bästa ska vara avgörande när det gäller frågor kring bland annat vårdnad, boende och umgänge. Barnets bästa ska vara avgörande vid insatser när det rör sig om vård- och behandlingsinsatser för barn (Prop. 2012/13:10, s. 37), det vill säga alla beslut gällande barn som är familjehemsplacerade (Socialstyrelsen, 2014, s 21). Att hänsyn ska tas till barnets bästa betyder inte att andra aspekter ska uteslutas ur bedömningen men att det som är bäst för barnet ska vara det som i första hand vägleder beslutet (Ewerlöf, Sverne & Singer, 2004, s 35). Det kan uppstå intressekonflikter mellan barnets behov och andras behov, till exempel om barnets behov inte stämmer överens med vårdnadshavarnas intressen. Om vårdnadshavarnas vilja inte går emot barnets bästa fattas oftast besluten enligt vad vårdnadshavarna vill (Barnombudsmannen, 2001, s 67). Det kan även uppstå konflikter gällande barnets rätt att komma till tals när föräldrarna motsätter sig detta (ibid., s 68).

Anknytning

Enligt anknytningsteorin som John Bowlby förklarar den ses det som grundläggande för oss människor att känslomässigt knyta oss nära andra utvalda individer (Bowlby, 2010, s 146). Om ett barn är anknutet till en person söker barnet gärna kontakt och närhet till denne, speciellt när barnet befinner sig i utsatta situationer (ibid., s 51). Ett barn kan ha flera anknytningspersoner men har då oftast olika grad av anknytning till dessa och barnet kan även ha olika sorters anknytning till de olika anknytningspersonerna (Von Tetzchner, 2009, s 454-455). Anknytningsbeteenden är de beteenden som en individ använder sig av för att upprätthålla närheten till sin anknytningsperson (Bowlby, 2010, s 50). Om barnet är separerat från sina anknytningspersoner en längre period kan det leda till avanknytning, det vill säga att anknytningsbeteendet inte kommer aktiveras hos barnet om hen träffar sina anknytningspersoner igen. Om ett barn förlorat sina anknytningspersoner upprepade gånger

¹⁴ (6 kap 2a § FB)

kommer barnet fortsättningsvis lägga mindre energi på att skapa nya anknytningsrelationer (Von Tetzchner, 2009, s 454).

Återföreningsprincipen

Återföreningsprincipen innebär att när syftet med vården av ett barn i annat hem är uppnått ska barnet återförenas med sina föräldrar (Prop. 2002/03:53, s 84). Denna princip bygger på ett relationsorienterat synsätt snarare än ett behovsorienterat, vilket betyder att kontakten med föräldrarna anses viktig för barnets identitetsutveckling och att barnet har starka relationella band till sina föräldrar som inte går att byta ut mot en annan person. Den behovsorienterade skolan menar istället att barnets biologiska föräldrar går att byta ut mot andra personer som psykologiskt kan anses vara föräldrar till det aktuella barnet (Socialstyrelsen, 2014, s 18).

I de fall där det anses orealistiskt inom överskådlig tid att barnet kommer kunna återförenas med sina biologiska föräldrar och barnet har fått en starkare känslomässig anknytning till familjehemmet och familjehemsföräldrarna än vad barnet har till sitt ursprungshem kan återföreningsprincipen frångås (Prop. 1989/90: 28, s 49).

Kontinuitetsprincipen

Kontinuitetsprincipen innebär att ett barn så långt möjligt ska stanna kvar i sin invanda miljö (SOU 2005:43, s 273). Kontinuitet och förutsägbarhet är viktigt för ett barn och när barnet är i en relation med lyhörda människor är det av betydelse för barnet att denna relation inte avbryts snabbt eller återkommande (ibid., s 103).

6. Analys

Vinjetterna

Här redogör jag kort kring innehållet i de vinjetter som använts i intervjuerna. Vinjetterna i sin helhet går att finna i Bilaga 2 respektive Bilaga 3.

Vinjett 1

Sara är 5 år och har varit placerad i samma familjehem i drygt 3 år. Saras biologiska föräldrar är periodvis aktiva missbrukare och hon blev initialt placerad på grund av stora brister i omvårdnaden. Saras biologiska mamma bor sedan fem veckor tillbaka på ett behandlingshem och har nyligen separerat från Saras biologiska pappa då han är aktiv i sitt missbruk. Sara har

inga biologiska syskon. Familjehemsföräldrarna är för en vårdnadsöverflytt och de biologiska föräldrarna motsätter sig en sådan. Sara förstår inte riktigt vad en vårdnadsöverflytt betyder.

Vinjett 2

Elsa är 11 år och har varit placerad i samma familjehem i tre år. Elsa har en lillebror som är placerad hos barnens moster. Elsas biologiska pappa är avliden och hennes biologiska mamma har i långa perioder psykiska besvär som gör att hon inte klarar av att ge sina barn den omvårdnad de behöver. Moderns psykiska besvär kommer enligt läkare troligtvis inte att bli bättre de perioder hon mår dåligt. Elsa säger att det är OK att bo i familjehemmet men att hon saknar sin biologiska mamma. Familjehemsföräldrarna är för en vårdnadsöverflytt och Elsas mamma kan inte bestämma sig i frågan.

Resultat

Analysen är organiserad i teman som varit centrala och återkommande i intervjuerna nämligen barnperspektivet och ”barnets bästa”, beslutsfattande, förändringspotential, återförening, umgänge, normalisering samt biologiföräldrarnas vilja. Fynden har jag analyserat med hjälp av teorin om handlingsutrymme och begreppen tolkningsföreträdare, makt, kategorisering och roller. Deltagarna har fått de fiktiva namnen Karin, Mia, Susann, Nina, Anneli och Malin. Dessa namn har inga kopplingar till deltagarnas verkliga identitet utan syftar enbart till att urskilja deltagarnas svar i analysen.

Barnperspektivet och ”barnets bästa”

Det empiriska materialet vittnar om att samtliga deltagare har ett genomgående och underförstått barnperspektiv i sitt resonemang vilket myndighetspersoner bör ha i sitt beslutsfattande (Barnombudsmannen, 2001, s 34; Prop. 2005/06:99, s 39). Teori och tidigare forskning visar att socialsekreterare handlar efter normer (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 19-26; Guidi, 2016, s 73) och att alla deltagare i studien har ett tydligt barnperspektiv i sina bedömningar visar delvis på att det troligen finns en tydlig norm inom Socialtjänsten att arbetet ska bedrivas utifrån detta perspektiv. De aspekter deltagarna tar upp som betydelsefulla i sina bedömningar har alla utgångspunkt i deltagarnas uppfattning om vad som är bäst för det aktuella barnet. De är alla överens om att barnets anknytning till familjehemmet är det som är det viktigaste för barnets bästa och som väger tyngst när de tar beslut kring vårdnadsöverflyttning. Andra aspekter som är mycket betydelsefulla för socialsekreterarnas bedömning enligt denna studie är att barnet har det bra i familjehemmet och att

familjehemsföräldrarna kan tillgodose barnets behov. Malin berättar här om sin syn på barnets bästa och barnperspektivet i relation till vårdnadsöverflyttningar: ”[...] då är det ju barnets bästa är ju för att har barnet rotat sig i sitt familjehem och de ser det som sin familj och sin tillhörighet, så tänker jag att då är det ju barnets bästa att få lov att bo kvar där. Att inte ryckas upp från den miljön och från den familjen.”

När deltagarna ombeds att definiera sin syn på begreppet barnets bästa är det endast en av deltagarna som tar upp barnets åsikt som en del av begreppet. Övriga deltagare pekar mer på de objektiva delarna av begreppet såsom barnets anknytning till familjehemmet, skolgång, hälsa, kontinuitet och trygghet för barnet. Här ett utdrag ur Malins beskrivning av begreppet barnets bästa: ”[...] då är det ju barnets bästa... är ju för att har barnet rotat sig i sitt familjehem och de ser det som sin familj och sin tillhörighet så tänker jag att då är det ju barnets bästa att få lov att bo kvar där. Att inte ryckas upp från den miljön och från den familjen.”. Mia är den deltagare som uttalat tar med barnets åsikt i definitionen av barnets bästa. Här beskriver hon begreppet utifrån ett tidigare fall hon haft: ”[...] så där kände jag att hennes egna åsikt och tankar också var en del i barnets bästa.”. Att socialsekreterarna i de flesta fall inte ser barnets åsikt som en uppenbar del när de definierar begreppet barnets bästa kan bero på att de visserligen tycker att det är viktigt att lyssna på barnet men att de genom sitt tolkningsföretråde anser att barnets åsikt inte alltid är trovärdig. Detta kan bero på att barnets lojalitet anses finnas hos biologföräldrarna vilket inte är till gagn för barnets bästa ur socialsekreterarnas objektiva tolkning. Att barnets objektiva behov oftare används i beslutsfattandet än barnets subjektiva vilja bekräftar resultat från tidigare studier (Pettersson, 2003; Hultman, 2013). Här ett citat av Karin angående hennes syn på trovärdigheten i barnets åsikt: ”[...] men jag tänker att många gånger kan det också vara svårt att uttrycka det, utifrån lojalitet med sin förälder”. Karin menar att barnet möjligen inte talar sanning på grund av lojalitet till biologföräldrarna. Nina är av liknande åsikt och uttrycker sig på följande sätt gällande sitt eget tolkningsföretråde i förhållande till barnets vilja i frågan: ”Utan det här är nånting som jag tycker. Jag tänker att det här blir bra för dig.” samt Nina gällande barnets trovärdighet: ”[...] du kan ju ha barn som är medberoende till sina föräldrar. Som säger att jag måste vara hemma hos min mamma för utan... om inte jag är hemma så kommer hon ta livet av sig.”. Även Anneli menar att det inte alltid går att lita på att barnet vet sitt eget bästa och att socialsekreteraren ibland måste använda sitt tolkningsföretråde: ”[...] det kan vara att hon känner en lojalitetskonflikt mot sin mamma om hon skulle säga att det är underbart, att hon

älskar att vara där. Men det är där jag menar att socialsekreteraren kan ha en annan bild också för hon har sett flickan i familjehemmet med familjehemsföräldrarna.”.

I denna undersökning tittar jag på socialsekreterarnas informella resonemang vid vårdnadsöverflyttningar vilket gör att det är svårt att veta hur ett formellt beslut i övervägandet kring vinjetterna hade varit utformat. Då socialsekreterarna tenderar att använda sitt tolkningsföreträde i frågan om barnets bästa, främst för lite yngre barn men även för de äldre där socialsekreteraren inte anser sig kunna lita fullt ut på barnets åsikt, torde det vara möjligt att barnets åsikt i enlighet med tidigare forskning inte alltid syns så tydligt i beslut (Andersson & Hollander, 1996, s 50; Hultman, 2013, s 41; Östberg, 2010, s 201-203). Jag menar således att denna studies fynd inte nödvändigtvis motbevisar resultat från tidigare forskning trots att deltagarna i denna undersökning anser barnets åsikt vara viktig. Att socialsekreterarna har makten (Lipsky, 2010, s 60; Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 69-70) i frågan och kan välja att frångå barnets egen åsikt om de anser att den inte stämmer överens med den objektiva verkligheten torde ibland kunna bli problematiskt. Det kan uppstå svårigheter i att bedöma när barnets ovilja att bli vårdnadsöverflyttad grundar sig i lojalitet till biologföräldrarna eller när den grundar sig i andra aspekter. Barnet kanske av olika anledningar väljer att inte nämna dessa aspekter för socialsekreteraren, exempelvis övergrepp i familjehemmet eller att barnet inte känner sig psykologiskt redo att få vårdnaden överflyttad. Beroende på vilket barn vi pratar om är det möjligt att hen inte anförtror sådana tankar, händelser och känslor till socialsekreteraren.

Under intervjuernas gång kommer det fram i samtliga intervjuer att barnets åsikt väger tyngre i takt med att barnets ålder stiger vilket överensstämmer väl med artikel 12 i FN:s barnkonvention (Unicef, 2009) som säger att barn har rätt att uttrycka sina åsikter utefter sin ålder och mognad i frågor som rör barnet. Här visar Karin att hon lägger mer tyngd på barnets åsikt ju äldre barnet är: ”[...] vissa barn vill ju inte alls ha kontakt med sina biologiska föräldrar och det är ju en sorg för de biologiska föräldrarna men samtidigt så har ju barnet också rätt i att göra sina egna val i takt med stigande ålder tänker jag.” Deltagarna tillskriver Elsas åsikt i vinjett 2 större vikt än Saras i vinjett 1 främst på grund av ålderskillnaden. Malin berättar här att hon tycker Elsas åsikt är mycket relevant i beslutsfattandet: ”[...] skulle hon säga att hon vill att vårdnaden flyttar över och familjehemsföräldrarna vill det så... då hade jag nog kört på det.” Anneli tror inte att hon hade gått vidare med en vårdnadsöverflytt om ett lite större barn över 9 år inte hade velat, men hon säger att hon aldrig varit med om att barnet

inte vill: ”Så att ja, jag har inte varit med om att ett så stort barn inte vill att en vårdnadsöverflytt ska ske.” och ”Jag tror inte man hade gått vidare med det då.”. Här visar Anneli att hon tar hänsyn till barnets åsikt och att den hade kunnat vara avgörande i beslutet även om hon som socialsekreterare egentligen velat göra en vårdnadsöverflytt. På ett sätt låter hon då barnets vilja vara betydande och synlig samt att barnet får tolkningsföreträde framför socialsekreteraren, något som i tidigare forskning inte varit vanligt (Hultman, 2013, s 41; Andersson & Hollander, 1996, s 50; Östberg, 2010, s 201-203).

När vinjett 1 diskuterades var samtliga deltagare av åsikten att på grund av Saras ålder gick det inte att tillskriva hennes åsikt så stor tyngd även om de ändå skulle ha försökt prata med henne om det. Socialsekreterarna menade däremot att de kunde observera hennes samspel med familjehemsföräldrarna och biologföräldrarna för att få en uppfattning kring vad som skulle vara Saras bästa i frågan. Här berättar Anneli om sin syn på Saras vilja: ”Barnets åsikt har jättestor betydelse. Men det är ju ganska svårt och få fram från en femåring där man inte ens kan förklara så att barnet förstår vad en vårdnadsöverflytt är. Då får man ju ha... då får man ta till alla observationer man har gjort mellan barnet och familjehemsföräldrarna, man får ju göra en egen bedömning utifrån hur man anser att barnet har landat i familjehemmet och vad som är till gagn för barnet. Det är där vi går in.”. I ett sådant läge blir det av stor vikt hur socialsekreteraren uppfattar situationer och relationer samt hur hen väljer att bedöma Saras anknytning, det vill säga socialsekreterarens makt att tolka framkommer (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 69).

Mia är den enda deltagaren som anser att det för tillfället inte är lämpligt med en vårdnadsöverflytt för Sara i vinjett 1. En aspekt i att Mias resonemang skiljer sig från övriga deltagares kan vara att hennes åsikt är att Sara på grund av sin låga ålder inte har någon uppfattning gällande vem som är hennes vårdnadshavare. Mia menar att det därför inte är ett bekymmer för Sara att vara fortsatt familjehemsplacerad ett tag till: ”[...] men för Saras bästa i nuläget, eftersom hon är så liten och inte förstår vad en vårdnadsöverflyttning betyder eller vad den gör för skillnad för henne... och den gör ingen. Hade inte gjort någon praktisk skillnad för henne tänker jag.”. Här skiljer sig också socialsekreterarnas åsikter åt, Karin menar å andra sidan att Sara trots sin låga ålder kan ha en uppfattning kring vem som har ansvar för henne: ”[...] men min erfarenhet är ju att för många barn i den här åldern så finns ju ändå de här funderingarna kring var ska jag bo” och ”[...] viktig för att barn ska kunna landa och känna att ja men här ska jag vara oavsett liksom det här är mina vårdnadshavare...

även om de pratar ju inte om begrepp som vårdnadshavare men asså det här är min mamma och pappa.”. Karins resonemang stöds av en tidigare rapport som menar att det även för små barn är viktigt med den formella uppdelningen av vårdnaden för att oklarheter inte ska uppstå (Risholm Mothander & Broberg, 2015, s 39). Nina resonerar genom ett barnperspektiv och menar att om familjehemsföräldrarna känner sig trygga med sitt ansvar och placeringen så blir även barnet tryggare: ”[...] man tänker att om vårdnadshavarna, familjehemsföräldrarna, är tryggare med sitt område så blir barnen också automatiskt tryggare i familjehemmen.”. Även Karin har tankar kring att det formella i en genomförd vårdnadsöverflytt kan leda till trygghet och lugn för barnet: ”[...] jag tänker att ibland kan jag tänka att en vårdnadsöverflytt kan ju också ge ett annat lugn i situationen. Att då vet alla vad de har att förhålla sig till.”. Mia använder sitt tolkningsföreträde och drar med hjälp av detta slutsatsen att det inte spelar någon roll för Sara. Då tidigare forskning visar på att det även för små barn kan vara viktigt med det formella i beslut kring vårdnadsöverflytt (Risholm & Mothander Broberg, 2015) kan det vara så att Mia i detta fall tenderar att lägga in sin egen uppfattning kring barnets behov snarare än att gå efter vetenskaplig kunskap, något vi i tidigare forskning kan se att socialarbetare ibland gör (Egelund & Andrén Thomsen, 2002, s 171-172). Kanske hade det i ett sådant här fall varit av vikt att prata med Sara trots hennes låga ålder och förhöra sig om hur mycket hon förstår gällande sin egen situation istället för att objektivt förutsätta att hon på grund av sin ålder inte har någon uppfattning i frågan. Troligen är det individuellt vad barn uppfattar vid en viss ålder.

Beslutsfattande

Som tidigare nämnts ville fem av deltagarna göra en vårdnadsöverflytt av Sara medan en deltagare, Mia, ville avvakta. De anledningar som enligt Mia motiverade detta var bland annat att hon såg en eventuell förändringspotential hos biologmammans och en dåligt fungerande relation mellan familjehemmet och biologföräldrarna samt att hon antog att det inte spelade någon roll för barnet huruvida vårdnaden blev överflyttad eller inte. Citat från Mias resonemang gällande vinjett 1: ”[...] och att tre år är inte så lång tid för att blir frisk från ett missbruk.”, ”[...] jag hade avvaktat” och ”[...] för att göra en vårdnadsöverflytt så behöver det vara ett samarbete mellan familjehemmet och vårdnadshavaren, eller biologföräldrarna, med umgänge och då tänker jag att det är det inte här utan det är socialsekreteraren som sköter allt med biologföräldrarna.”. Att avvakta menar Mia också är ett sätt att kunna få Saras åsikt i frågan när Sara blivit äldre: ”[...] och att Sara själv kan förstå vad det betyder och kan ha tankar kring hur hon vill ha det med sina biologiska föräldrar och sitt familjehem.” Nina

menar däremot att det inte finns något annat alternativ för Sara än att bli vårdnadsöverflyttad och resonerar på följande sätt angående vinjett 1: ”Så du har en flicka som har en otrygg anknytning, som har varit i tre år, asså större delen av sitt liv i sitt familjehem, och då behöver hon stanna där. Hon går sönder om du flyttar henne.”. Malin resonerar på liknande vis som Nina gällande att göra en vårdnadsöverflyttning för Sara: ”Asså tryggheten är i sitt familjehem och det skulle vara hennes bästa. Att trygga hennes. Ja men sin anknytning till familjehemsföräldrarna liksom trygghet i vardagen.”. Mia sätter troligen större tillit till biologmammans förändringspotential än övriga socialsekreterare och väljer att lägga mer tyngd på återföreningsprincipen som innehåll i barnets bästa än vad övriga deltagare gör.

Exemplen i förra stycket visar att socialsekreterare kan tolka situationen i vinjett 1 olika. I friheten inom handlingsutrymmet sträcker sig skillnaderna mellan att vilja avvakta med vårdnadsöverflytt (Mia) till att det inte finns något annat tänkbart scenario än att vara för en vårdnadsöverflytt (Nina). En viss variation i socialsekreterares bedömningar har i tidigare forskning visats vara bra för att kunna bemöta klienterna individuellt men för stora skillnader kan leda till att det inte blir rättssäkert (Egelund & André Thomsen, 2002, s 170-171). Här menar jag att det är stora skillnader i några av deltagarnas resonemang som i verkligheten skulle leda till att situationen inte hade varit rättssäker för Sara. Den tysta kunskapen som i tidigare forskning utpekats som viktig när det gäller beslutsfattande (Marklund, 2003, s 50-51) finns inte med i resonemangen som förs kring vinjetterna då de handlar om fiktiva familjer och således har ingen av deltagaren någon tidigare kunskap om familjerna. Däremot finns en möjlighet att socialsekreterarna använder sig av tidigare förvärvad tyst kunskap och erfarenhet från liknande fall som de outtalat tar med i sitt resonemang som gör att de tar olika beslut inom liknande handlingsutrymme (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 16-24).

Aspekter som visats i tidigare forskning gällande anledningar till att frågan om vårdnadsöverflyttning inte övervägs, som exempelvis att socialsekreteraren har en viss rädsla för att lyfta frågan på grund av lång placeringstid (Socialstyrelsen, 2006, s 29) eller svårigheter att gå ifrån återföreningsprincipen (Socialstyrelsen, 2014, s 12), har jag inte kunnat se i denna studie. Detta kan möjligen tyda på att vårdnadsöverflyttningar idag är vanligare förekommande än vid tidpunkten för tidigare studier och därmed har blivit mer rutin för socialsekreterarna. Det kan även visa på att just de kommuner som deltagit har ett väl inarbetat arbete kring överväganden vid vårdnadsöverflyttningar. Vi ska minnas att jag var tvungen att välja bort fyra socialsekreterare i urvalsprocessen eftersom de aldrig varit med om

att göra överväganden vid vårdnadsöverflyttningar trots att det egentligen ingick i deras arbetsuppgifter, så dessa överväganden är troligen inte rutin i alla kommuner.

Förändringspotential

Tidigare forskning tyder på att bland annat föräldrarnas förändringspotential är en aspekt som lyfts fram i socialsekreterarnas bedömningar (Östberg, 2010, s 201). I mitt material tycker jag mig kunna se att socialsekreterarna genom sitt tolkningsföreträde använder biologföräldrarnas förändringspotential till att dela upp dem i kategorier; de som har förändringspotential och de som inte har någon trolig förändringspotential. I kategoriseringen använder socialsekreterarna sig möjligen av tyst kunskap (Marklund, 2003, s 50) men även generell kunskap inom föräldrarnas problemområde och normer i samhället (Guidi, 2016, s 73) påverkar troligen kategoriseringen. Mia tänker på följande sätt kring mammans förändringspotential i vinjett 1: ”[...] vår värdering är att man kan bli frisk från ett missbruk” och ”[...] tre år är inte så lång tid för att bli frisk från ett missbruk”. Mia har här kategoriserat biologmammans till kategorin för de som har förändringspotential och vill därför avvakta med en överflytt av vårdnaden. När Karin resonerar om en eventuell återförening för Sara och hennes biologföräldrar placerar hon dem i en kategori där det är högst troligt att de inte har så stor förändringspotential med tanke på deras bakgrund. Denna kategorisering tar Karin med i sitt resonemang kring att en vårdnadsöverflytt bör genomföras: ”På grund av tiden framförallt och lite hur historiken har sett ut bakåt för Saras föräldrar”. Anneli menar att om någon positiv förändring setts hos mamman i vinjett 2 hade eventuell återförening kunnat ses som en möjlighet. Gällande vinjett 1 kan Anneli tänka sig att avvakta med överflyttning om hon hade kunnat se en stabil förändringspotential hos biologföräldrarna. Anneli om biologföräldrarnas förändringspotential i vinjett 1: ”[...] ha börjat ordna upp alltså sin tillvaro och har varit aktiv och varit på umgängen, har varit aktiva i samarbetet med socialtjänsten då skulle det inte vara aktuellt med vårdnadsöverflyttning. Det tycker jag inte. ”. Denna kategorisering kan ha betydelse för det beslut som socialsekreteraren tar gällande överflyttning av vårdnaden och att det därför som socialsekreterare är viktigt att vara medveten kring att sådan utförs. Kategoriseringen menar jag kan liknas vid de arbetshypoteser som Marklund (2003, s 51) skriver om och att det kan vara svårt att ta sig ur dessa hypoteser när de väl uppstått. Det kan vara svårt att ta sig ur en kategori och de biologföräldrar som blivit placerade som att inte ha någon förändringspotential kommer eventuellt behöva arbeta hårdare än övriga biologföräldrar för att uppvisa förändringspotential, om sådan uppstår. Detta då det kan vara svårare att som socialsekreterare ändra sin uppfattning om dem när de redan är kategoriserade.

Även i frågan gällande förändringspotential och denna kategorisering dyker begreppet tolkningsföreträde upp då det är socialsekreteraren som har makten att tolka och kategorisera oavsett hur biologföräldrarnas egen uppfattning kring situationen ser ut. Då socialsekreterarnas uppfattningar till viss del skiljer sig åt gällande eventuell förändringspotential är det möjligt att de lägger in sin egen uppfattning om begreppet mer än vad vetenskapliga fakta gällande förändringspotential påverkar. Detta har vi i tidigare studie sett att socialarbetare gjort (Egelund & Andrén Thomsen, 2022, s 171-172). I och med sitt handlingsutrymme har socialsekreterarna även makten att tillskriva förändringspotential olika mycket tyngd i sitt beslut.

Återförening

Med återförening menas att det aktuella barnet kan flytta tillbaka till sina biologföräldrar när vården i familjehemmet är avslutad. När det gäller att kunna se en eventuell återförening som ett alternativ i vinjetterna kan vi se att socialsekreterarnas uppfattning väger tungt då de även här använder sig av sitt tolkningsföreträde. Det som kan bli problematiskt är att de bedömer utsikterna för en eventuell återförening olika vilket leder till olika beslut i övervägandet om vårdnadsöverflytt. Några av socialsekreterarna anser att de tre år som barnet varit placerat innan det första övervägandet kring vårdnadsöverflytt görs är tillräckligt med tid för biologföräldrarna att göra de förändringar som krävs för att de ska kunna få tillbaka sitt barn. Om de inte gjort dessa har återföreningsprincipen slutat gälla. Detta citat belyser hur Anneli tänker kring återföreningsprincipen: ”Alltså utifrån barnets bästa och i praktiken handlar det om att föräldrarna lite grann har tre år på sig att skärpa till sig och visa och även då att socialtjänsten ska hjälpa föräldrarna.” Även om en eventuell förändringspotential kan ses hos biologföräldrarna så finns det en tidsgräns för hur länge det går att vänta på att situationen ska blir bättre menar Malin: ”[...] barnet har ju inte liksom hur många år på sig som helst att vänta in sina föräldrar.”

Mia vill som tidigare beskrivits avvakta med vårdnadsöverflytt i vinjett 1 bland annat på grund av att Saras biologmamma eventuellt kan bli frisk och Mia ser då en återförening som möjlig. Samtidigt betonar hon att det i vinjett 1 inte är aktuellt med det i nuläget på grund av att det behövs en lång tids nykterhet för stabilitet: ”[...] hon ska inte behöva komma tillbaka till mamma att hon är en bra förälder när hon är nykter men att hon inte kan hålla sig nykter. Att det behöver vara en väldigt lång tid av nykterhet i barnets bästa för att det inte ska liksom

krascha igen.”. Detta visar på hur svår avvägningen är, väntar socialsekreteraren ytterligare år för att få till en stabil nykterhet har Saras anknytning till familjehemmet ytterligare stärkts och frågan är då om det är rätt att flytta henne till sin biologmamma i ett senare skede? Detta resonemang visar även på en koppling till anknytningsteorin som menar att upprepade uppbrott från anknytningspersoner är skadligt för barnet och kan leda till att barnet i framtiden inte bryr sig lika mycket om att skapa anknytning till andra personer (Von Tetzchner, 2009, s 454).

Umgänge

Alla deltagare anser att i de fall där återförening inte ses som en möjlighet är umgänget med biologföräldrarna av stor vikt för barnet och ser detta som viktigt för barnets identitetsutveckling. Malin tänker på följande vis kring umgänge med de biologiska föräldrarna: ”[...] jag tänker att när inte återförening är möjlig utifrån barnets bästa så får man på nåt vis jobba med att få föräldrarna liksom att bli goda umgängesföräldrar. Men inte boendeföräldrar.”. Karin tänker på liknande vis och här ser vi hur hon resonerar om modern i vinjett 1: ”[...] kommer kunna bli en viktig person för sin dotter även om det inte innebär att de bor tillsammans.” Detta kan ses som att socialsekreterarna har både ett behovsorienterat och relationsorienterat förhållningssätt (Socialstyrelsen, 2014, s 18). Barnet kan ha det bra hos andra personer som kan vara deras psykologiska föräldrar men biologföräldrarna är trots detta viktiga att ha kontakt med för barnets välmående, på barnets premisser och utifrån ett barnperspektiv. Då alla deltagare hade liknande åsikter kring umgänge med biologföräldrarna kan vi anta att det antingen i kulturen inom Socialtjänsten som helhet eller i samhället vi lever i finns liknande normer i frågan. I tidigare forskning ser vi att sådana normer påverkar socialarbetarnas bedömningar (Guidi, 2016, s 73).

Aspekter gällande hur umgänget ser ut mellan biologföräldrarna och barnet och hur samarbetet mellan biologföräldrarna och familjehemsföräldrarna fungerar poängteras av deltagarna som viktigt i bedömningen kring vårdnadsöverflytt, även detta med tanke på barnets bästa. Här ett citat från Anneli som belyser vikten av att ha kvar kontakten med de biologiska föräldrarna: ”Och då tittar man ju dels på anknytningen till familjehemmet men det bästa för barnet är ju om familjehemmet har etablerat en kontakt med det biologiska nätverket och då att det finns en god kontakt mellan familjehemmet och föräldrarna. Så att det liksom får bibehålla sitt ursprung också.” Även Karin menar att det är en fördel om umgänget med de

biologiska föräldrarna finns: ”[...] och finns det ett liksom fungerande umgänge så brukar det vara lättare än när det liksom inte fungerar.”

Normalisering

En uppfattning som var vanlig bland deltagarna var att en vårdnadsöverflytt gjordes bland annat för att det skulle bli en normal tillvaro för barnet. Anneli beskriver det på följande vis: ”Så att till slut blir det ju skadligt för barnet att träffa en socialsekreterare om barnet har det bra och allt funkar bra.” och ”[...] det är jättepåfrestande för barnet speciellt om barnet redan har gått vidare med sitt liv, vill inget annat än tillhöra familjehemmet, vill inte behöva svara på frågor hela tiden om hur de har det i familjehemmet för att deras liv i familjehemmet är en självklarhet för dem. Till slut blir det ju som att fråga ett biologiskt barn: du hur är dina föräldrar mot dig? Hur har du det här? Det gör man ju inte.”. Susann belyser exempel på vad normalisering kan innebära för barnet: ”[...] att normalisera situationen att han kan ta deras efternamn.”.

Normalisering kan tyckas vara ett begrepp som skulle kunna ha många olika tolkningar då vad som är ”normalt” torde vara högst individuellt. Deltagarna som använder sig av begreppet eller pratar om att göra det normalt för barnet menar dock alla att det som är normalt är att leva utan socialsekreterare och upprepade utredningar och att detta är bäst för barnet när det är möjligt. Alla som använder sig av begreppet har här en samstämmig uppfattning kring hur det bör uppfattas.

Biologföräldrarnas vilja

Parternas åsikter tillskrivs av socialsekreterare varierande betydelse beroende på vilken roll parten har (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 70); om hen är familjehemsförälder, barn eller biologförälder. Här uppfattade jag i intervjuerna att även andra faktorer kan spela in och tillskriva parten fler roller exempelvis vilken problematik biologföräldern har. Deltagarna menar visserligen att det i praktiken inte generellt är avgörande i resonemanget om biologföräldern har missbruksproblematik eller psykisk sjukdom som föräldrarna i vinjetterna har. I en av intervjuerna, Mia, kan vi se att om biologföräldern exempelvis har en psykisk sjukdom och hen säger att hen snart kommer bli frisk och då vill återförenas med sitt barn vill socialsekreteraren även ha ett utlåtande från läkaren på detta: ”[...] om det då från början också då från sjukvårdens håll är klart att det ska, att det kan gå.” och ”Och att inte liksom hennes psykiska besvär som gör att hon inte har någon insikt i sitt eget mående.” I detta fall

litar socialsekreteraren inte på biologföräldrarnas egen uppfattning och vilja eftersom hen blivit placerad i rollen att ha en psykisk sjukdom. Det torde inte alltid vara säkert i andra fall där biologföräldern inte har någon diagnosticerad psykisk sjukdom att föräldern talar sanning, däremot avkrävs då inget läkarintyg på föräldrarnas sanningshalt på grund av att hen inte innehar rollen som en person med psykisk sjukdom.

Karin menar att biologföräldrarnas åsikter inte alltid överensstämmer med vad socialsekreteraren anser vara barnets bästa: "[...] vad som är barnets bästa kanske inte kolliderar... ja, asså... kan komma i konflikt med vad vårdnadshavarna tänker är deras bästa." Generellt har föräldrar tolkningsföreträdare framför sina barn (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 70) men i intervjuerna kan vi se att barnets åsikt har större betydelse för socialsekreterarna. Detta menar jag är positivt och står i kontrast till att det i tidigare utredningar går att utläsa att socialförvaltningar ibland inte ville ansöka om vårdnadsöverflytt i de fall då barnets biologiska föräldrar motsatte sig en sådan (SOU 2000:77, s 128-130) och att de inte ville "döma ut vårdnadshavarna" (SOU 2000:77, s 132). En viss variation går dock att hitta i deltagarnas svar kring hur stor vikt biologföräldrarnas åsikt bör ha.

Jag kan se i intervjuerna att biologföräldrarnas inställning till vårdnadsöverflytt ofta tillskrivs betydelse i förhållande till hur stor påverkan socialsekreteraren tror att den kommer ha på umgänget med barnet. Deras åsikt tillskrivs relevans genom ett barnperspektiv och i förhållande till hur den kan påverka barnets bästa och inte utifrån egenvärdet av att vara åsikten från biologföräldern. Susann belyser här sin syn på biologföräldrarnas inställning: "Men det är klart förutsättningarna för att det ska bli en bra vårdnadsöverflytt och bra för flickan och bra kontakt mellan familjehem och vårdnadshavarna är ju betydligt större om man får till en bra... att vårdnadshavarna också kan ha positiv inställning i ett sånt här läge." Susann menar också att biologföräldrarna oftast är negativt inställda till vårdnadsöverflytt: "[...] det ligger ju snarast i sakens natur att de inte vill att det ska bli det är klart ju." Andra socialsekreterare tillskriver inte vårdnadshavarnas åsikter någon större betydelse i de fall de anser att vårdnadsöverflytt är bäst för barnet. Anneli visar här att biologföräldrarnas åsikt inte har någon direkt påverkan på hennes bedömning: "[...] att föräldrarna motsätter sig en vårdnadsöverflytt har inte så stor betydelse utan vi ansöker om vårdnadsöverflytt ändå." Malin tar reda på hur biologföräldrarna ställer sig till en vårdnadsöverflytt men hon utnyttjar sedan sitt handlingsutrymme och tolkningsföreträdare när hon bedömer barnets situation: "[...] deras inställning blir ju en del i utredningen alltså att den kommer fram, deras ståndpunkt.

Men där blir det ju också min uppgift tänker jag att föra ett resonemang kring barnets bästa utifrån anknytning och att de har rotat sig. Så det blir det som jag utgår ifrån då.” Mia menar att vårdnadshavarnas inställning till vårdnadsöverflytt påverkar hennes resonemang bland annat genom att större krav ställs på att bevisa exempelvis att återförening inte är möjlig: ”[...] att man absolut kan göra vårdnadsöverflytter fast att biologföräldrarna motsätter sig det. Men att det behöver vara klart att barnet aldrig kan flytta hem igen. I så fall.” och gällande vinjett 1 resonerar Mia på följande sätt: ”[...] hade föräldrarna, biologföräldrarna, gått med på en vårdnadsöverflytt så hade det varit solklart. Tycker jag...”.

Det skiljer sig alltså något kring hur socialsekreterarna ser på de biologiska föräldrarnas åsikter i frågan och hur mycket tyngd dessa åsikter tillskrivs vilket är ytterligare ett exempel på att socialsekreterarna agerar inom ett stort handlingsutrymme. Tidigare forskning visar att det kan vara viktigt att både barnet och föräldrarna får chansen att vara delaktiga i beslut då deras perspektiv skiljer sig åt (Andersson, 2013, s 98). Därför är det lämpligt att socialsekreterarna undersöker båda parternas uppfattning om situationen vilket det är tydligt i intervjuerna att socialsekreterarna gör.

7. Avslutande diskussion

Jag har i undersökningen sett att majoriteten av deltagarna framställer barnets bästa främst utifrån ett objektivt perspektiv när de ombeds definiera begreppet men att de trots detta anser barnets åsikt vara av stor vikt i bedömningarna. Ibland litar socialsekreteraren inte på barnets vilja utan anser att det ligger en lojalitetskonflikt bakom barnets åsikt. Socialsekreteraren använder då sitt tolkningsföreträde gällande att definiera vad som är bäst för barnet och tar beslut utifrån detta. Barnets åsikt får ökad betydelse i bedömningen i takt med att barnet blir äldre vilket är i enlighet med lagstiftning och barnkonventionen. Socialsekreterarnas resonemang genomsyras av ett tydligt barnperspektiv och begreppet barnets bästa är återkommande, dock är det ofta den objektiva delen av begreppet det hänvisas till i resonemangen. Förutom barnets bästa gällande barnets anknytning till familjehemmet och barnets åsikt är de biologiska föräldrarnas förändringspotential och ibland även deras åsikt till viss del av betydelse för socialsekreterarnas resonemang. Hur umgänget fungerar mellan barnet och de biologiska föräldrarna är också det av intresse i beslutsprocessen. Alla aspekter som ingår i resonemanget ses genom ett barnperspektiv och motiveras i beslutprocessen utifrån detta perspektiv och på vilket sätt aspekterna påverkar barnets bästa.

Jag har kunnat se att socialsekreterarnas resonemang i ett par avseenden skiljer sig åt beroende på hur den enskilda socialsekreteraren bedömer situationen och vilka aspekter hen lägger störst vikt vid. Exempelvis vill en socialsekreterare avvakta med vårdnadsöverflytt i vinjett 1 bland annat på grund av den uppfattade förändringspotentialen hos föräldrarna medan andra deltagare inte såg något annat alternativ än att vara för en vårdnadsöverflytt för Sara då föräldrarna redan haft tre år på sig att göra nödvändiga förändringar i sitt liv. Hur socialsekreteraren använder sitt handlingsutrymme påverkar i högsta grad barnet och dennes situation och kan leda till väldigt skilda beslut. Kategorisering används av socialsekreterarna främst kring om biologföräldrarna anses ha förändringspotential eller inte, en kategorisering som har visat sig kunna ha betydelse i beslutsprocessen.

Det är på inget sätt en nyhet att socialsekreterare har ett stort handlingsutrymme i sitt yrkesutövande och inte heller att detta handlingsutrymme i de flesta fall är avgörande för att de ska kunna utföra sitt arbete och möta klienter som alla är unika på ett så bra sätt som möjligt. Hur socialsekreterare använder sitt handlingsutrymme bygger bland annat på erfarenhet och kunskap (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008, s 17) varför skillnader i bedömningar i vissa fall i denna studie kan bero på just olika erfarenheter hos deltagarna som har lett till att de har olika kunskap inom ämnet. Resultaten från denna undersökning kan bidra med mer specifika insikter om hur socialsekreterarna använder sitt handlingsutrymme och tolkningsföreträde när det gäller vårdnadsöverflyttningar och vilka bedömningar de gör kring viktiga aspekter i dessa fall.

Min förförståelse blev till viss del motbevisad under arbetet med denna studie, främst med tanke på att jag trodde att exempelvis vårdnadshavarnas åsikter och rättigheter har större vikt vid beslut kring vårdnadsöverflytt än vad resultaten av denna studie visar. Det var för mig en positiv överraskning att samtliga socialsekreterare hade ett sådant starkt barnperspektiv. Nu när alla intervjuer är genomförda och analysen gjord menar jag att det i framtida studier hade varit intressant att använda sig av vinjetter som skiljer sig än mer åt och som därför ger ännu större utrymme till olika resonemang och tankegångar hos deltagarna. Det hade även varit intressant att använda fler vinjetter i varje intervju, något jag tidsmässigt inte hade utrymme att göra i denna studie. Detta för att belysa de olika resonemang och tolkningar av begrepp och situationer som socialsekreterarna behöver göra vid övervägandet kring vårdnadsöverflyttningar. Denna studie hade också kunnat utföras med hjälp av fokusgrupper

istället för intervjuer, troligen hade givande diskussioner socialsekreterarna mellan kunnat uppstå då. I en intervjusituation uppkommer inte den sortens dialog och en diskussion i fokusgrupp hade troligen kunnat förtydliga och fördjupa de olika aspekterna i socialsekreterarnas resonemang ytterligare.

8. Referenser

Alexius, Katarina & Hollander, Anna (2014) Barns behov och vilja vid tvångsvård till följd av omsorgsbrist. I: Cederborg, Ann-Christin & Warnling-Nerep, Wiweka (red.)(2014) *Barnrätt. En antologi*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Andersson, Gunvor (2013) Reflektioner om dilemman i social barnavård. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 2: 93-107

Andersson, Gunvor & Hollander, Anna (1996) Om barns rätt och barns bästa. I: Andersson, Gunvor & Aronsson, Karin & Hessle, Sven & Hollander, Anna & Lundström, Tommy (1996) *Barnet i den sociala barnavården*. Socialstyrelsen: Liber.

Andersson, Gunvor & Rasmusson, Bodil (2006) Fosterbarns perspektiv på socialtjänstens företrädare. *Socialmedicinsk Tidskrift* 1/2006: 5-15

Barnombudsmannen (2001) *Barnets bästa – från vision till verklighet*. Stockholm: Liber

Bowlby, John (2010) *En trygg bas. Kliniska tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur och kultur.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Egelund, Tine & André Thomsen, Signe (2002) *Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurderinger i børnesager*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet. Rapport 02:13.

Eriksson-Zetterquist Ulla & Ahrne Göran (2015) Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Svenson, Peter (red.)(2015) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Ewerlöf, Göran & Sverne, Tor & Singer, Anna (2004) *Barnets bästa. Om föräldrars och samhällets ansvar*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Guidi, Paolo (2016) *Social work assessment of families with children at risk*. Malmö Högskola.

Hanna, Michele & Tokarski, Kerri & Matera, Dawn & Fong, Rowena (2011) Happily ever after? The journey from foster care to adoption. *Adoption Quarterly* 14 (2): 107-131.

Hultman, Elin (2013) *Barnperspektiv i barnvårdsutredningar – med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Linköpings universitet.

Justitieministeriet (2012) *Ny adoptionslag från början av juli*.

[http://valtioneuvosto.fi/sv/artikeln/-/asset_publisher/uusi-adoptiolaki-voimaan-heinakuun-alus-1. Hämtat: 2017-05-18.]

Lipsky, Michael (2010) *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.

Marklund, Charlotta (2003) *Att värdera och bedöma – hur objektiv kan man vara?* Stockholm: FoU Södertörn

Mattsson, Titti (2006) *Barnet som subjekt och aktör. En rättslig studie om barn i familjehem*. Uppsala: Iustus Förlag AB.

Nygren, Lennart (2012) Risken finns, finns nyttan? Etikprövningsnämnderna och den kvalitativa forskningen. I: Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (red.)(2012) *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Petersson, Gunilla (2003) Med hänsyn till barnets vilja? Socialtjänstlagens barnperspektiv och den nya välfärdsstatens villkor. I: Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red.)(2003) *Barnets bästa. En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Prop. 1981/82: 168 Om vårdnad och umgänge m.m.

Prop. 1989/90: 28 Vård i vissa fall av barn och unga.

Prop. 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

Prop. 2002/03: 53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler.

Prop. 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd för barn och unga.

Rasmusson, Bodil (2011) Barnperspektivet och barns delaktighet. I: Andersson, G., Bangura Arvidsson, M., Mattsson, T., Ponnert, L., & Rasmusson, B. (2011). *Social barnavård - några utmaningar. Glimtar från forskning ur olika perspektiv*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 2011:6). Lunds universitet. s 15- 27.

Risholm Mothander, Pia & Broberg, Anders (2015) *Små barns behov av en långsiktig trygg bas – en barnpsykologisk kunskapsöversikt*. Psykologiska institutionen: Stockholms universitet.

SFS 1949:381 *Föräldrabalken*.

SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*.

Singer, Anna (2012) *Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Socialstyrelsen (2006) *Vårdnadsöverflyttningar för barn placerade i familjehem*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2013) *Barn och unga i familjehem och HVB. Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014) *Nationella adoptioner av barn i familjehem. En kartläggning av hur socialnämnderna uppmärksammar frågan*. Socialstyrelsen.

SOU 1997:116 *Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*.

SOU 2000:77 *Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och ungdomar*.

SOU 2005:43 *Vårdnad – boende – umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar*.

Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Unicef (2009) *Barnkonventionen. FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm.

Von Tetzchner, Stephen (2009) *Utvecklingspsykologi. Barn- och ungdomsåren*. Studentlitteratur.

Östberg, Francesca (2010) *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Stockholms universitet.

9. Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev

Information om undersökning rörande socialsekreterares övervägande vid vårdnadsöverflyttningar.

Du tillfrågas härmed om deltagande i nedan beskrivna undersökning. Jag som genomför undersökningen heter Frida Rogland och är socionomstudent på Socialhögskolan i Lund.

Syftet med undersökningen är att förstå vilka faktorer socialsekreteraren funderar kring vid överväganden av vårdnadsöverflyttningar vid familjehemsplaceringar, vilka aspekter som vägs in i bedömningen och hur socialsekreterarna resonerar kring dessa.

Du erbjuds att delta i undersökningen då du arbetar som socialsekreterare inom det område där överväganden kring vårdnadsöverflyttningar görs. Undersökningen kommer att genomföras med hjälp av semi-strukturerade intervjuer som spelas in och sedan transkriberas och analyseras. Intervjun beräknas ta max en timme. Undersökningen och dess resultat presenteras sedan i form av en kandidatuppsats. När uppsatsen är färdig får du som deltagare ta del av uppsatsen om du så önskar.

Det inspelade materialet kommer endast jag som genomför studien att lyssna på.

Intervjuutskriften tar både jag och min handledare del av. Du som deltagare avidentifieras och ditt namn kommer inte finnas med i uppsatsen. Inte heller kommer det gå att utläsa dina personuppgifter eller information om var du jobbar i intervjuutskriften. Materialet som samlas in sparas till dess att uppsatsen blivit godkänd och kommer sedan förstöras.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta deltagandet utan att ange orsak. Du kan när du vill under intervjun låta bli att svara på en fråga eller be intervjuaren stänga av inspelningen.

Ytterligare upplysningar om undersökningen och genomförandet av denna kan ges av följande personer:

Frida Rogland (socionomstudent vid Socialhögskolan i Lund)

Frida.rogland.206@soch.lu.se

Telefon: 073-XXX XX XX

Kristina Göransson (studentens handledare)

Kristina.goransson@soch.lu.se

Bilaga 2: Vinjett 1

Sara är 5 år och har varit placerad i samma familjehem sedan strax innan hon fyllde 2 år på grund av stora brister i omvårdnaden hos de biologiska föräldrarna. Sara har inga biologiska syskon men i familjehemmet finns två andra barn som är 7 och 9 år gamla som Sara enligt egen utsago ser som sina storsyskon. Sara går på förskola och har många kompisar. Familjehemsföräldrarna är för en vårdnadsöverflyttning men Saras vårdnadshavare motsätter sig en sådan. Sara förstår inte riktigt vad vårdnadsöverflyttning betyder.

Sara har sporadisk kontakt med sina biologiska föräldrar med långa uppehåll bland annat på grund av att de inte dyker upp på bestämda träffar. Hennes biologiska föräldrar är båda i perioder aktiva missbrukare och har då svårt att strukturera upp sin tillvaro. Sara kallar familjehemsföräldrarna för mamma Kristin och pappa Lars men säger att hon har en ”riktig” mamma och pappa också.

Saras biologiska mamma bor sedan ca fem veckor tillbaka på ett behandlingshem för missbrukare och har varit nykter den tiden. Hon har även nyligen separerat från Saras biologiska pappa då han är aktiv i sitt missbruk. Både Saras mamma och pappa har varit på behandlingshem upprepade gånger förut men återfallit i missbruk när de varit hemma en tid. Saras mamma säger att denna gång märker hon att hon kommer klara av att fortsätta nykter på grund av att hon separerat från Saras pappa, vilken hon anser har varit den drivande parten i bådass missbruk. De separerade en gång tidigare för ca två år sedan. Efter att ha levt två månader isär flyttade de ihop igen.

Ibland har Saras föräldrar inte gått att nå då socialsekreterare har försökt kontakta dem. I vissa perioder har föräldrarna uteblivit från de inbokade mötena på socialtjänsten som är till för att följa upp vården av Sara men de har även deltagit på sådana möten ibland. I de fall då de uteblivit har de oftast inte hört av sig för att avboka mötet.

Bilaga 3: Vinjett 2

Elsa är 11 år och har varit placerad i samma familjehem sedan hon var 8 år. Hon har en biologisk lillebror som är 5 år. Elsas pappa avled strax efter att hennes lillebror föddes och hennes mamma har i långa perioder psykiska besvär som gör att hon inte klarar av att ge sina barn den omvårdnad de behöver. Moderns psykiska besvär kommer enligt läkare troligtvis inte att bli bättre de perioder hon mår dåligt.

Elsas lillebror är placerad i ett annat familjehem, nämligen hos barnens moster. Mostern hade inte möjlighet att ha både Elsa och hennes lillebror boende hos sig varför Elsa bor i en annan familj. I familjehemmet finns inga andra barn. Elsa har regelbundet umgänge med sin lillebror. Mostern är inte så förtjust i Elsas familjehemsföräldrar då hon anser att de tagit Elsa från hennes mamma. Mosterns inställning kan ibland försvåra umgänget mellan Elsa och hennes lillebror.

Elsa har umgänge med sin biologiska mamma när modern orkar, vilket oftast blir någon gång i månaden. Ibland kan det dock gå längre tid emellan tillfällena och ibland kortare beroende på moderns mående. I de perioder Elsas mamma mår bra deltar hon på alla möten hos socialtjänsten angående Elsas vård och är angelägen om att vara delaktig. När Elsas mamma mår dåligt deltar hon inte på dessa möten och socialsekreteraren har i de perioderna även svårt att komma i kontakt med Elsas mamma då hon inte svarar i telefon när hon mår dåligt.

Familjehemsföräldrarna är för en vårdnadsöverflyttning. Elsas biologiska mamma kan inte bestämma sig för om hon är för eller emot en vårdnadsöverflyttning. Elsa själv säger att hon saknar sin biologiska mamma men att det är OK att bo hos familjehemsföräldrarna. Elsa går i samma skola nu som när hon bodde hos sin mamma och det fungerar OK.